

Ірина Кучинська
Iryna Kuchynska

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СПРЯМУВАНЬ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PECULIARITIES OF ORGANIZATION TRENDS IN PRESCHOOL EDUCATION IN CONDITIONS OF MODERN REFORM

У статті висвітлюються психолого-педагогічні особливості організаційних спрямувань у дошкільній освіті в умовах сучасного реформування. Акцентується увага на організаційній культурі, управлінських уміннях, професійній компетентності керівника дошкільного навчального закладу.

Ключові слова: організація, психолого-педагогічні особливості, дошкільна освіта, реформування.

Сьогодні, як ніколи гостро постає питання гуманного, етичного, громадянського та національно-патріотичного формування підростаючої особистості. Безперечно, дошкільна освіта у цьому аспекті грає надзвичайно важливу роль.

Звернемо увагу, що кризові явища в системі освіти України, потреби інноваційного, соціально-економічного та культурного розвитку, необхідність інтеграції країни спонукали до модернізації освіти, її реформування відповідно до кращих світових зразків. На жаль, після здобуття Україною суверенітету мало уваги приділялося тій складовій системи освіти, що пов'язана з формуванням громадянина, патріота своєї держави. Підтвердженням цього, є відсутність єдиного історичного наративу, регіоналізація інтерпретацій історії й культури України, загострення мовного питання, що поглиблювали соціокультурні суперечності. Цілком очевидно, все це мало негативні наслідки для розвитку освіти, дошкільної зокрема. Зауважимо, нова ідея сучасної філософії освіти ґрунтується не лише на підготовці, що передбачає засвоєння певних знань дитини, але, в першу чергу, інтегрування людини в активний процес відкриття й освоєння світу. Такий рівень реалізації філософсько-педагогічної ідеї уможливиться за рахунок ознайомлення зовнішнього (навколишнього середовища) і внутрішнього світу дитини у цілісному зв'язку. Цю проблематику розглядали вчені В. Андрущенко, В. Рогозін, С. Клепко, В. Кремень, Н. Розов, Г. Челпанов, С. Карпенчук, Т. Дуткевич та ін. Вони акцентували увагу, що сучасний педагог-вихователь повинен не стільки навчати й виховувати, скільки заражати інтересом, викликати захоплення, ділитися досвідом. Окрім цього, вчені наголошують, що освітній процес спрямований насамперед на конкретну людину (дитину), що спонукає її до власного самовдосконалення – інтелектуального (розвиток природних здібностей), соціального (прагнення інтегруватися в соціальне середовище) і духовного (моральне самовдосконалення) – орієнтація на духовність у процесі розвитку дитини. Особливу увагу вчені акцентують на повазі і любові до всього рідного, традиційного, національного.

Мета статті – висвітлити та проаналізувати психолого-педагогічні особливості сучасних аспектів організації у дошкільній освіті в умовах реформування.

Україна з часу свого незалежного розвитку веде пошук узагальнення та використання досвіду, накопиченого розвинутими державами світу щодо запровадження новітніх технологій управління освітніми закладами. Акцентується увага на важливості управлінського рішення,

тобто, результату творчої діяльності менеджера організації (у нашому випадку – завідувача дошкільним навчальним закладом), який дає змогу вирішувати проблеми та забезпечувати досягнення поставленої мети. Саме рішення спрямовує, координує і стимулює діяльність організації колективу. Головний об'єкт його впливу – соціальні, педагогічні, психологічні та економічні відносини, процеси і явища, які виникають в діяльності організації.

Сучасний керівник дошкільного закладу повинен в умовах сьогодення бути не тільки грамотним організатором й педагогом, але й економістом та психологом, який вміє результативно визначати актуальні напрями професійної діяльності, акцентувати свою увагу на важливості формування світоглядних, національно-патріотичних й громадянських ціннісних орієнтирів. Цілком очевидно, що в сучасних умовах, це є завдання першої черги. Але, у цьому контексті виникають запитання? А саме: на що треба звертати увагу у процесі навчально-виховної діяльності; які необхідно визначати, при цьому пріоритети; наявність здібностей й можливостей; виникнення потреб та прагнень. Здійснити це може вочевидь тільки компетентний фахівець. Професіоналізм дій такого керівника у вирішенні управлінських проблем безперечно зумовлюється його управлінськими вміннями. Проконкретизуємо дану точку зору: 1). Аналітичні вміння – один із критеріїв професійної компетентності керівника. Вони перебувають в основі узагальненого педагогічного мислення і проявляються через такі вміння, як вміння правильно діагностувати педагогічне явище, вміння виокремити основне педагогічне завдання, вміння визначити засоби його оптимального рішення та інше. Оскільки процес управління передбачає чітко визначений кінцевий результат (передбачувану мету), то основою для вибору варіантів можливих шляхів вирішення педагогічного завдання є аналіз визначеної управлінської ситуації. А для творчих керівників властива така професійно-значуща здібність, як здатність до адаптації, тобто до передбачування результату дій ще до того, як вони будуть реально здійснені. 2). Педагогічне прогнозування передбачає формування якостей окремих дітей і усього колективу за той чи інший проміжок часу. Прогностичні вміння використовуються педагогом при обдумуванні близьких, середніх і далеких перспектив розвитку окремих особистостей і усього колективу. Уміння педагогічного прогнозування передбачає оволодіння педагогом такими методами інтелектуальної діяльності, як моделювання, висування гіпотез, уявний експеримент. 3). Проективні вміння виявляють у результатах педагогічного прогнозування навчально-виховної діяльності. Розробка проекту педагогічної діяльності передбачає, насамперед, чітко сформовану мету навчання та виховання й обґрунтування засобів поетапної реалізації. Зрозуміло, що, цей вид діяльності потребує оволодіння багатьма конкретними вміннями, які використовуються під час проведення занять, виховних заходів. 4). Рефлексивні вміння складають особливу групу педагогічних умінь та використовуються педагогом у здійсненні контрольної-оціночної діяльності. Рефлексія – це не тільки розуміння педагогом власної педагогічної діяльності, а й аналіз того, як інші (діти, колеги, батьки) розуміють його поведінку, особистісні якості та інше. 5). Розвивальні вміння передбачають визначення “зони найближчого розвитку” (Л.С. Виготський) окремих дітей і колективу загалом, створення умов для розвитку пізнавальних інтересів, здібностей, нахилів. 6). Інформаційні вміння – навички роботи на комп'ютері, вміння інтерпретувати та адаптувати набуту інформацію до завдань навчання та виховання. 7). Комунікативні вміння – взаємозалежні вміння спілкування і педагогічної техніки. 8). Мобілізаційні вміння – це вміння привертати увагу дітей і виробляти у них чіткі інтереси до визначеної діяльності. 9). Орієнтаційні вміння спрямовані на формування морально-ціннісних якостей вихованців; організацію спільної творчої діяльності, яка повинна розвивати соціально-значущі якості особистості. 10). Перцептивні вміння – це вміння сприймати і адекватно інтерпретувати інформацію від партнера зі спілкування, здобуту в ході спільної діяльності; розуміти іншу людину її індивідуальність, неповторність, визначити характер переживань, стан людини; розуміти цінність кожної людини, протистояти стереотипам тощо.

Проектуючи розвиток освітнього закладу, керівникам необхідно забезпечити його культуровідповідність. Зауважимо, шлях формування організаційної культури як складової управління засобами професійної компетентності керівника закладу дошкільної освіти включає: створення концепції розвитку організаційної культури; побудову модель організаційної культури керівника установи; надання системного характеру діяльності; індивідуалізація роботи; використання різних форм роботи (як традиційних, так і інноваційних); створення рефлексивного середовища та психологічний супровід діяльності.

Професійна діяльність керівника передбачає наявність певних соціально-психологічних рис і властивостей його характеру: загальногромадянські риси, морально-педагогічні якості, соціально-перцептивні якості, індивідуально-психологічні особливості, психолого-педагогічні здібності (Т.В. Дуткевич). Керівникові з активною життєвою позицією властиве більш глибоке розуміння його участі у моделюванні явищ суспільного життя, засвоєння на практиці навичок комунікації, обґрунтуванням власного погляду.

Зауважимо, що *організаційна культура* сучасного керівника повинна містити сукупність знань, умінь, навичок, цінностей, переконань, норм поведінки та синтез особистісних, громадянських, організаційних, педагогічних, культурологічних складових, професійних якостей і компетентностей керівника, необхідних для успішної організації управління ЗДО (Г.М. Тимошко).

Підсумовуючи, зазначимо, теоретична готовність керівника в структурі професійної компетентності часто розуміється як певна сукупність психолого-педагогічних і спеціальних знань, а теоретична діяльність виявляється у вмінні педагогічно мислити, і може здійснюватися за наявності в педагога аналітичних, прогностичних, проєктивних та рефлексивних умінь.

Так, цілком очевидно, що в умовах сьогодення логічним звучить питання вміння сучасного менеджера освіти аналізувати і робити відповідні висновки (у контексті формування світоглядних орієнтирів дошкільника) щодо психологічних особливостей спілкування, діяльності; пізнавальних та емоційно-вольових процесів дитини дошкільного віку. У аспекті вище зазначеного вважаємо за доцільне акцентувати увагу педагогічної громади на такі ґрунтовні праці педагога-психолога Дуткевич Т.В., які дають відповіді на багато поставлених професійних запитань. А саме: “Дошкільна психологія” (2007), “Дитяча розвивально-корекційна психологія” (2016), “Психологія дитяча” (2016); статті “Аналіз психологічних досліджень періодизації розвитку творчості особистості” (2005), “Психологічні умови спілкування дошкільника з дорослими в процесі роботи з дитячою книжкою” (2007), “Психологічна підготовка майбутніх вихователів ДНЗ до організації сюжетно-рольових ігор” (2010), “Розвиток у дитини здатності до постановки питань” (2011), “Психологічні умови навчання дітей п'ятирічного віку” (2012), “Теоретико-методичні особливості психологічного супроводу діалогу-міркування дошкільників як умова розвитку їх особистості” (2014), “Дитяча розвивально-корекційна психологія: актуальність поняття і завдання” (2014), “Психологічні особливості становлення успіху у дошкільному дитинстві” (2017). Так, у статті “Психологічні особливості становлення успіху у дошкільному дитинстві” Дуткевич Т.В. зазначає, що успіх – це переживання, змістом якого є констатація суб'єктом відповідності результату своєї діяльності високомотивованій меті; емоційний стан радості у суб'єкта, породжений цією констатацією; а також емоційний стан самовдоволення і гордості, викликаний визнанням оточуючими зусиль суб'єкта у досягненні результату [С. 23]. Педагог зауважує, що впродовж дошкільного дитинства становлення успіху відбувається як поширення здатності до переживання успіху не лише щодо предметного, але й ментального результату; зростання критичності у ставленні дитини до схвалення дорослого; посилення прагнення до відповідності соціальним зразкам у діяльності й поведінці [с. 28]. А хіба не прагнемо ми сьогодні, відповідаючи на виклики часу, щоби зростали наші діти в аурі успіху та вдачі? Безперечно так! Це вагомий важіль впливу у процесі формування самодостатності та впевненості у собі підростаючої особистості.

У праці “Психологія дитяча” Дуткевич Т.В. цілком логічно констатує, що докорінне реформування системи освіти України передбачає посилення гуманістичної спрямованості навчально-виховного процесу, його побудову на засадах розвивальної психології, де дитині

відводиться активна роль – роль суб'єкта діяльності й спілкування. Педагог підкреслює, що становлення суб'єктності дитини напряму залежить від дорослого, його дбайливого, уважного, терплячого й тактовного ставлення, від поваги до дитини з перших днів її життя, від змістовного й емоційно теплого спілкування з нею [2, с. 9]. Дуткевич Т.В. акцентує увагу педагогічної громади на важливості формування такої педагогічної позиції, за якої дитина сприймається як самоцінна й неповторна особистість, здатна до волевиявлення та ініціативи. У праці зазначається, що провідні завдання педагога, при вирішенні яких необхідні знання з дитячої психології, полягають у тому, щоб розпізнавати й підтримувати педагогічно значущі прояви активності дитини, спрямовувати їх у належному руслі; спиратись на бажання та інтереси вихованців при формуванні в них початкових уявлень та чимдалі складніших знань про оточуюче, при озброєнні їх навичками спілкування й діяльності [2, с. 9].

Сучасний керівник дошкільного закладу повинен володіти спеціально-професійними знаннями щодо спілкування та діяльності дошкільника як основної умови його психічного розвитку (основні закономірності психічного розвитку у дошкільному дитинстві; особливості розвитку спілкування дорослого і дитини; спілкування і спільна діяльність; психологічні особливості ігрової діяльності; нормативні показники та активізація сюжетно-рольової гри; психологічні особливості побутової, трудової, образотворчої та конструктивної діяльності дитини); розвиток психічних процесів дошкільника (розвиток уваги, мовлення, сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, волі та системи мотивів у дошкільному віці); розвиток особистості дитини від народження до 7 років (становлення самосвідомості дошкільника; його етичний розвиток; розвиток здібностей; темперамент; психологічна готовність дитини до систематичного навчання в школі). Безперечно, в цьому питанні підказкою буде слугувати керівникам дошкільних закладів праця Дуткевич Т.В. “Дошкільна психологія”, яка розкриває закономірності психічного розвитку дитини від народження до семи років; висвітлює ключові принципи, інноваційні методи, основні поняття дошкільної психології [1]. Не можна обійти поза увагою працю педагога “Дитяча розвивально-корекційна психологія”, яка ґрунтовно розглядає поняття і задачі розвивально-корекційної психології, теоретичні основи і прикладні питання розвивально-корекційної роботи з дітьми на різних етапах їх соціалізації [4].

Підсумовуючи, вважаємо за доцільне зауважити, що сучасний дошкільний заклад може і повинен стати ефективною і якісною базою для формування культурної підростаючої особистості з патріотичними ціннісними орієнтирами, що має бажання та потребу до навчання. Програваючи життєві ситуації, діти повинні відчувати себе творцями власного й суспільного життя, бажати зробити його кращим. Відчуваючи ці свої бажання (віддзеркалюючи їх у грі), будемо сподіватися що вже в дорослому віці вони зможуть реалізувати на практиці принципи Державності, Моральності, Духовності, Громадянськості, Гуманності, основи яких зародилися у стінах дошкільного закладу, але при умові, що ті, хто буде їх навчати та виховувати, керувати відповідним процесом, самі будуть відповідати цим якостям.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія : Навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
2. Дуткевич Т.В. Психологія дитяча : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності “Дошкільна освіта”. 2-е вид., стереотипне. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 348 с.
3. Дуткевич Т.В. Психологічні особливості становлення успіху у дошкільному дитинстві. Неперервна освіта : акмеологічні студії (Педагогічні науки, Психологічні науки) : наук. журнал / за заг. ред. Гладкової В.М. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. №2. 108 с.
4. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія. [текст] Модульний навчальний посібник для студентів ВНЗ за напрямом підготовки 6.030103 “Практична психологія”. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 304 с.

5. Тимошко Г.М. Органайзер керівника навчального закладу : методичні рекомендації. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. 188 с.

The article deals with the formation of professional competence of the director of preschool educational institution. Analytical skills are one of the criteria of professional competence of director of preschool educational institution. They are the basis of generalized pedagogical thinking and are manifested through such skills as the ability to properly diagnose the pedagogical phenomenon, the ability to distinguish the basic teaching task, the ability to determine the means of his optimal decision, and so on. Pedagogical forecasting involves the formation of qualities of individual children and the whole team for a given period of time. The ability of pedagogical forecasting involves mastering the teacher with such methods of intellectual activity as modeling, hypothesis, imaginary experiment. Projective skills are revealed in the results of pedagogical forecasting of educational activities. The development of a project of pedagogical activity involves, first of all, a well-formed goal of training and education and justifying means of phased implementation. Reflexive skills constitute a special group of pedagogical skills and are used by the teacher in the implementation of control and evaluation activities. Developmental skills include the definition of "zone of the immediate development" (V.S. Vyhotskyi) of individual children and the collective as a whole, creating conditions for the development of cognitive interests, abilities, inclinations. Information skills combine computer skills, ability to interpret and adapt the acquired information to the tasks of education and upbringing. Communicative skills are interdependent communication skills and pedagogical techniques. Mobilization skills are the ability to attract the attention of children and to develop their clear interests in a particular activity. Orienteering skills are aimed at the formation of moral and value qualities of pupils; organization of joint creative activity, which should develop socially significant qualities of the individual. Perceptual skills is the ability to perceive and adequately interpret information from a communication partner acquired during a joint activity; to understand another person and his personality; to understand the value of each person.

Key words: organization, psychological-pedagogical peculiarities, pre-school education, reforming.

УДК 37.011.3-051+37(091)"20"

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–1.126-131

Людмила Ликтей

Liudmyla Liktei

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ І.А. ЗЯЗЮНА

A TEACHER OF NEW UKRAINIAN SCHOOL: FORMATION OF HIS METHODOLOGICAL COMPETENCE IN THE CONTEXT OF I.A. ZIAZIUN'S CONCEPT

У статті висвітлено світоглядні ідеї відомого фундатора сучасної педагогічної науки Івана Андрійовича Зязюна щодо майстерності учителя як найвищого рівня педагогічної діяльності. Проаналізовано основні елементи педагогічної майстерності: гуманістичну спрямованість діяльності вчителя, методичну компетентність, педагогічні здібності та педагогічну техніку тощо. Висвітлено вплив інноваційної діяльності на формування методичної компетентності студентів педагогічних закладів фахової передвищої освіти.

Ключові слова: методична компетентність, методика, компетентність, педагогіка, педагогічна освіта, педагогічна майстерність, учитель, учень.